

8. Фримэн, Д. Ваш умный ребенок : перевод / Д. Фримэн. - М. : Семья и школа, 1996. - 192 с. - (Школа для родителей).
9. Шумакова, Н. Б. Междисциплинарный подход к обучению одаренных детей / Н. Б. Шумакова // Вопросы психологии. - 1996. - № 3. - С. 34-43.

Статья посвящена изучению психологических условий развития творческой конкурентоспособной личности студента вуза. Определена актуальность проблемы исследования, уточнена и конкретизирована психологическая сущность понятий «конкуренция», «конкурентоспособная личность» и «креативность»; обнаружены интегральные характеристики конкурентоспособной личности, в частности: высокий уровень работоспособности; стремление к качественному конечному результату; стрессоустойчивость, способность преодолевать трудности; творческое отношение к делу, труду; стремление к профессиональному самосовершенствованию; способность к принятию ответственных, порой рискованных решений; коммуникабельность, способность к кооперации, сотрудничеству, сотворчеству; способность к быстрому освоению нового дела; способность к самообразованию, самореализации, саморазвития.

В статье выделены основные психологические условия и факторы, определяющие эффективность творческого развития конкурентоспособной личности студента в образовательном процессе вуза. Наиболее важными психологическими условиями развития креативности студентов являются: разнообразная творческая активность в мотивационном, эмоциональном, когнитивном, коммуникативном, деятельностном и духовно-нравственном аспектах с учетом психологических особенностей юношеского возраста; творческая развивающая среда; направленность программы на развитие целостной, конкурентоспособной, творческой личности студента.

Ключевые слова: конкуренция, конкурентоспособная личность, креативность, творческая личность.

The study of the psychological conditions of competitive and creative personality of student of higher educational establishment has been considered in the article. The relevance of the study has been defined, the psychological nature of the concepts of "competition", "competitive person" and "creativity" have been clarified and specified; an integral characteristics of competitive personality have been determined, in particular: high efficiency; commitment to high-quality final result; stress, ability to overcome difficulties; creative approach to cases and labor; the desire of professional self-improvement; capacity for making responsible and sometimes risky decisions; communication skills, capacity for cooperation, collaboration, co-creation; ability to rapid development of new business; ability to self-education, self-realization, self-development.

The article highlights the main psychological conditions and factors that determine the effectiveness of competitive and creative personality of student in the educational process of the university. The most important psychological conditions of creativity development of students are: a variety of creative activity in the motivational, emotional, cognitive and communicative, active, spiritual and moral aspects considering psychological characteristics of adolescence; creative developmental environment; orientation program for the development of an integrated, competitive and creative personality of student.

Key words: competition, competitive personality, creativity, creative personality.

УДК 371.13

Комар Ольга Анатоліївна

доктор педагогічних наук, професор,
Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини

ОРГАНІЗАЦІЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ СТУДЕНТАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

На основі науково-теоретичного аналізу джерел у статті подається трактування сутності дефініції «тренінг» як однієї з форм засвоєння інтерактивних технологій навчання та його особливості у порівнянні з традиційними формами. Автор детально описує методику організації та проведення тренінгового заняття. До основних положень організації тренінгу він відносить: працювати в комфортних умовах; отримувати інформацію самому і не заважати отримувати інформацію іншим у зручний для кожного спосіб; відверто, без побоювань висловлювати свої думки; дозволити собі спонтанні, попередньо не зважені ретельно вислови, що наближатиме тренінг до реального життя; бути впевненим, що надана ним інформація буде використана тільки в інтересах учасників. У статті подано структуру тренінгового заняття, наводиться фрагмент такого заняття із курсу «Методики навчання освітньої галузі «Математика» з теми «Методика вивчення нумерації в концентрі «Десяток». Автором наголошується на тому, що тренінгові заняття проводяться у невимушеній обстановці, з позитивним настроєм.

Ключові слова: тренінг, тренінгові заняття, структура тренінгового заняття, правила тренінгового заняття.

В умовах глобалізації світового суспільства відбувається поступовий перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, гуманістичного типу.

Питання підготовки студентів до впровадження інтерактивних технологій при навчанні молодших школярів – одна з актуальних дидактичних проблем. Її розв'язання вбачається в організації цілеспрямованого процесу, який сприятиме формуванню психологічної, теоретичної і технологічної готовності майбутніх вчителів до застосування спеціальних знань в їхній професійній діяльності.

Відповідно до нормативних документів, прийнятих у нашій державі «необхідно здійснювати стратегію випереджувального розвитку освіти. забезпечувати її цілісне, системне оновлення, осучасненням в контексті тих змін, які здійснюються в політичному, економічному, екологічному, культурному, правовому просторі нашої держави, враховуючи загальноосвітні тенденції». [1, с.213]

У процесі підготовки вчителя до роботи в сучасних умовах необхідно навчити його працювати за ефективними технологіями, орієнтованими на розвиток особистості. Цінними технологіями є інтерактивні технології. Вони досить не прості для відтворення, тобто «побачити - це не те, що відразу можна зробити самому». Тому заняття зі студентами по засвоєнню інтерактивних технологій ми проводимо у формі тренінгу.

Тренінг (від англ. to train), що означає «навчати, тренувати, дресирувати». Тренінг - це одночасно:

- цікавий процес пізнання себе та інших;
- спілкування;
- ефективна форма опанування знань; інструмент для формування умінь та навичок;
- форма розширення досвіду. [2, с.5]

Під час тренінгу створюється неформальне, невимушене спілкування, яке відкриває перед групою безліч варіантів розвитку і вирішення проблеми, заради якої вона зібралася. Як правило, учасники у захваті від тренінгових методів, тому що вони роблять процес навчання цікавим, не обтяжливим.

Тренінг і традиційна форма навчання мають суттєві відмінності. Традиційне навчання більше орієнтоване на правильну відповідь, і за своєю сутністю є формою передачі інформації на запитання і пошук. На відміну від традиційних, тренінгові форми навчання повністю охоплюють весь потенціал людини: рівень та розвиток її компетентності (соціальної, емоційної та інтелектуальної), самостійність, здатність до прийняття рішень, взаємодії тощо. Звичайно, традиційна форма передачі знань не є сама по собі чимось негативним, проте в світі швидких змін і безперервного старіння знань, традиційна форма навчання має звужені рамки застосування.

Так само, як і будь-яке навчальне заняття, тренінг також має певну мету:

- інформування та набуття учасниками тренінгу нових навичок та умінь;
- опанування новими технологіями;
- зменшення чогось небажаного (прояв поведінки,

стилю, неефективного спілкування, особливостей реагування тощо);

- зміна погляду на процес навчання як такий, що може приносити наснагу та задоволення;

- підвищення здатності учасників до позитивного ставлення до себе та життя;

- пошук ефективних шляхів вирішення поставлених проблем завдяки об'єднанню в тренінговій групі різних за характером, темпераментом, емпіричним досвідом та іншими якостями студентів, котрі у процесі обговорення впливають на вирішення зазначеної проблеми.

Ми дотримуємося всіх атрибутів тренінгу. Тобто: група студентів складає приблизно 18-24 особи; заняття проводяться у тренінговому класі; заняття проводить тренер, або фасилітатор, як його прийнято називати за кордоном. У нас це є викладач певної дисципліни. Такі тренінгові заняття проводяться на базі Центру інноваційних технологій на факультеті початкової освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини для майбутніх вчителів початкових класів.

На початку заняття обов'язково приймаються правила, яких має дотримуватись кожний учасник, визначаються очікувані результати, далі по **змісту вивчаюваного матеріалу і підсумок заняття проводиться** по очікуваних результатах. Головне, що забезпечує сприятливу атмосферу для навчання у тренінговій групі - правила, яких має дотримуватися кожний учасник. Основні з них: цінування часу; ввічливість; позитивність; розмова від свого імені; добровільна активність; конфіденційність; стоп - піднята рука; зворотний зв'язок.

Правила приймаються на початку тренінгу всіма учасниками групи і потрібні для того, щоб кожний міг:

- * працювати в комфортних умовах;
- * отримувати інформацію самому і не заважати отримувати Інформацію іншим у зручний для кожного спосіб;
- * відверто, без побоювань висловлювати свої думки;
- * дозволити собі спонтанні, попередньо не зважені ретельно вислови, що наблизитиме тренінг до реального життя;

* бути впевненим, що надана ним інформація буде використана тільки в інтересах учасників.

Тренінг проводить тренер, котрий спілкується з учасниками «на рівних», тобто є таким самим учасником тренінгової групи, як і інші учасники. Але він одночасно є й каталізатором усіх процесів, що відбуваються в групі, «веде» групи на шляху до досягнення визначеної мети тренінгу (для чого повинен розуміти настрій кожного учасника).

Тренер відрізняється від інших учасників тим, що:

- * володіє інформацією щодо означеної теми;
- * знає методику проведення тренінгових занять;
- * вміє працювати з аудиторією і володіє методикою навчання дорослих і дітей;
- * володіє навичками ведення тренінгової групи (регулює групові процеси, знає, як зацікавити учасників, зняти напруження, спрямувати групу на конструктивне

вирішення проблеми тощо);

* постійно підвищує свій тренерський потенціал;

* знає методи оцінювання результатів тренінгу і вміє їх застосовувати;

* знає про відстрочені результати впливу тренінгу, як очікувані, так і неочікувані.

Остання теза пов'язана з тим, що після завершення тренінгу не всі його результати

осмислюються учасниками одразу. Повною мірою ефект тренінгу з'ясуватиметься пізніше, коли учасники застосовуватимуть набуті знання та зміни в практиці, повсякденному реальному житті. О. Главник та Г. Бевз пропонують нам у реальній скороченій формі побачити місце тренінга у майбутній діяльності людини (див. рис. 1).

ТРЕНІНГ	ЖИТТЯ
Отримання нової інформації. Виконання вправ, спрямованих на заміну старих стереотипів, набуття нових знань/навичок в умовах штучного тренінгового середовища. Відчуття задоволення від успішно виконаних вправ («я можу робити по-іншому»).	Реалізація набутих під час тренінгу знань / навичок для запровадження змін у реальному житті. Відчуття задоволення від успішної реалізації уміння робити по-іншому («я – досягаю бажаного»).

Рис. 1. Схематичне зображення змін, що відбуваються у результаті тренінгових занять.

У тренінгу широко використовуються методи, які спрямовані на стимуляцію взаємодії учасників. Всі вони об'єднуються під назвою інтерактивні технології і забезпечують взаємодію та власну активність учасників під час динамічного навчального процесу. Інтер (лат. inter) - префікс, що означає перебування поміж. Актив (лат. actus) - приводжу в рух.

Інтерактивний – рух, що відбувається між об'єктами: зовнішніми - між окремими людьми, внутрішніми - активність, яка відбувається в самій людині, що призводить до змін її поглядів, думок, поведінки тощо.

Проведення тренінгу відбувається за чітко визначеною *структурою*. Типова структура, мета та завдання тренінгу разом слугують основою для складання плану його проведення (див. табл. 1) за О.Главник та Г.Бевз. Такий план може мати різні форми (табличну, переліку послідовних дій, схеми, мапи тощо), але принципово (і це слід добре засвоїти майбутньому

тренеру), що план тренінгу повинен бути складеним обов'язково. Природно, це не означає, що тренінг пройде повністю так, як було заплановано, проте план допоможе тренеру дотримуватися основних питань, які мають бути опрацьовані в ході роботи групи, інакше неможливо досягти поставленої мети тренінгу. Під час тренінгу неодмінно виникають багато побічних тем для обговорення, і кожна з них виявляється більш чи менш привабливою, такою, що цікавить учасників. Проте їх опрацювання слугуватиме іншим цілям. Тим часом термін заняття спливатиме, і обов'язкові питання можуть залишитися не розглянутими. Тож саме завчасно складений план допоможе дотримуватися обраної теми, дістатися бажаної мети.[6,7-8]

Рефлексія (від лат. reflexio- відображення) – осмислення людиною власних дій та їх закономірностей, діяльність, самопізнання, що розкриває специфіку духовного світу людини, самоаналіз.

Таблиця 1

Складання плану тренінга

Частина	Завдання	Вправи	Тривалість
Вступна	Створення сприятливого психологічного простору. Засвоєння правил роботи групи. Налагодження зворотного зв'язку «учасник-група» та «група-учасник». Створення ситуації рефлексії.	Знайомство. Правила. Розминка. Очікування. Вправи на рефлексію.	До 15 хвилин для тренінгів тривалістю 1,5-3 год. До 30 хвилин для тренінгів тривалістю 6-8 год.
Основна	Оцінка рівня поінформованості щодо проблеми. Актуалізація проблеми та конкретних завдань для її вирішення. Надання інформації, засвоєння знань. Прищеплення умінь, навичок. Підведення підсумків щодо змісту роботи.	Інтерактивні техніки. Вправи на оцінку групових процесів, стану групи.	Розраховується як різниця загального часу тренінгу та часу, потрібного для проведення вступної та заключної частин разом.
Завершальна	Підведення підсумків щодо процесу роботи. Оцінка отриманого досвіду. Налаштування учасників на атмосферу звичайного життя.	Вправи на рефлексію та відновлення сил учасників. Прощання.	До 15 хвилин для тренінгів тривалістю 1,5 -3 год. До 30 хвилин для тренінгів тривалістю 6-8 год.

О. Главник та Г. Бевз підсумовують таким чином викладену інформацію щодо того, як розуміти тренінг та його атрибути. «Тренінг - це:

- група, яка допомагає стати кожному її учаснику більш компетентним;
- процес, під час якого учасники вступають у взаємодію;
- процес, у центрі якого є проблема та її розуміння учасниками групи, а не компетентність ведучого щодо зазначеної проблеми;
- навчання, під час якого активність учасників вища, ніж активність ведучого;
- навчання, яке доставляє учасникам задоволення, активізує їх. стимулює інтерес та пізнання;
- навчання, результат якого досягається у взаємодії всіх учасників тренінгу;
- можливість відкриття учасниками в собі нових можливостей, відчуття, того, що вони знають та вміють більше, ніж до цих пір думали про себе.

-можливість відкриття інших людей, навчання через взаємодію з ними, розуміння того, на що здатні люди, від яких раніше не очікувалося цікавих відкриттів;

-можливість в безпечних, з одного боку дещо штучно створених, аз іншого боку, наближених до реальності умовах взаємодії з іншими людьми досягнути бажаних змін.» [6, с.9]

Тренінг сприяє інтенсивності, активності, взаєморозумінню у навчанні всіх учасників. Результат навчання досягається завдяки власній активній роботі кожного з його учасників. Знання не подаються тренером у готовому вигляді, а стають продуктом активної діяльності всіх учасників заняття. Найголовніша мета тренінгу - самостійне навчання учасників та активна їх взаємодія. Відповідальність за результативність будь-якого тренінгового заняття несуть в однаковій мірі і тренер (викладач), і кожний учасник тренінгу.

У тренінговій формі проводимо заняття спецкурсу по ознайомленню і засвоєнню інтерактивних технологій та застосуванні їх при конструюванні та проведенні уроків (зокрема математики і мови) у початкових класах. На заняттях з методики математики ми використовуємо знання і одержаний досвід, який отримали під час слухання спецкурсу.

Уміння здійснювати навчання учнів за інтерактивними технологіями пов'язане зі здібністю вчителя проектувати та подавати матеріал на уроці (циклі уроків) у цікавій формі, за допомогою активних методів навчання для формування у дітей міцних знань та наукових уявлень про оточуючий світ. Майбутні вчителі повинні вміти підбирати та групувати навчальний зміст уроку, реалізувати його за допомогою методів навчання, уміти ставити мету уроку, організованого за інтерактивними технологіями, методично правильно проводити такі уроки. Значною мірою ці проблеми можуть бути розв'язані у процесі вивчення студентами спецкурсу «Підготовка та проведення уроків у початковій школі за інтерактивними технологіями».

Мета даного спецкурсу – озброїти студентів науково-теоретичними знаннями та формувати уміння планувати та проводити уроки за інтерактивними

технологіями у початковій школі. У процесі вивчення спецкурсу мають розв'язуватись такі завдання:

- ознайомлення студентів з науковими дослідженнями – практичними досягненнями з даної проблеми;
- формування у студентів переконаності в необхідності навчання молодших школярів за інтерактивними технологіями;
- розкриття можливостей проведення уроків за інтерактивними технологіями в початковій школі, використовуючи існуючі програми та підручники;
- вироблення умінь проводити навчання за інтерактивними технологіями.

У даній програмі подано навчально-тематичний план курсу, програму лекційних і лабораторно-практичних занять, літературу для самостійного опрацювання студентами.

Спецкурс розраховано на 54 години (8 год. – лекції, 16 год. – практичні, 30 год. – самостійна робота). Програма допускає певну варіативність змісту курсу в залежності від ступеня підготовленості студентів, нових вимог до сучасного уроку, специфіки підготовки студентів у вузі.

Для повного уявлення студентами даних про інтерактивні технології спочатку проводяться тренінгові лабораторні заняття. Після цього читаються лекції. Наступним етапом є проведення практичних занять для засвоєння та закріплення навчального матеріалу, одержаного студентами під час проведення лабораторних занять у вигляді тренінгу і теоретичних лекційних занять.

Наведемо фрагмент тренінгового заняття з «Методики навчання освітньої галузі «Математика»».

Тема заняття: **Методика вивчення нумерації в концентрі «Десяток».**

Хід заняття:

I.Організаційний момент

1. Повідомлення теми.
2. Очікувані результати.

II.Актуалізація опорних знань

1. Пригадайте, зі скількома концентрами знайомляться учні у початкових класах?

2. Над яким концентром ми зараз працюємо? (концентр «Десяток»)

3. У скільки етапів ми вивчаємо нумерацію у концентрі «Десяток»? Назвіть їх.

4. Методика вивчення числа і цифри, у якій послідовності вивчається?

5. У скільки етапів вивчається число і цифра при вивчення нумерації? (5 етапів)

6. Назвіть їх, за якими критеріями характеризується кожний з етапів? (заповнюємо таблицю)

I. Об'єднуємо всіх присутніх у групі по кількості етапів. Кожній групі дається картка на вибір(I групі - I етап, II групі - II етап і т.д.: IV - розглядає всі 5 етапів і їх послідовність, доцільність), треба визначити:

1) сутність етапу:

2) дидактичну мету даного етапу;

3) які прийоми використовує вчитель на даному етапі? Обдумування 2 хв., доповідь 2 хв, (всього 20 хв.)

	Сутність	Дидактична мета	Прийоми
I етап			
II етап			
III етап			
IV етап			
V етап			

По мірі виконання завдання студенти заповнюють таблицю на дошці. Обговорюють важливість кожного етапу колективно.

III. Демонстрація відеозапису фрагменту уроку математики (у I класі).

-Зараз ми з вами подивимось відеозапис уроку математики. Але, спочатку треба визначити за якими критеріями будемо його аналізувати:

- по змісту;
- використання методів навчання;
- психолого-педагогічна атмосфера.

Перегляд фрагменту.

Після перегляду об'єднуємо студентів у 3 групи;

1-2 - аналіз змісту фрагменту,

3-4 - аналіз методики викладання матеріалу,

5-6 - психолого-педагогічна характеристика атмосфери на уроці. Даємо 3 хв. на обговорення, 2 хв. на доповідь (всього 15 хв.).

Установка: 1) коли аналізуємо - починаємо з позитивного; 2) вказати можливість вдосконалення організації і проведення певної справи.

Заповнюємо таблицю:

Зміст	Методи	Психолого-педагогічна характеристика

В кінці заняття обов'язково повинно відбуватися обговорення у колі: -Мені сподобалось... -Воно було ефективним...

Далі тренер робить короткий підсумок заняття.

Студенти почувають себе розкуто, не соромляться висловлювати своїх думок, беруть активну участь в обговоренні, тощо. Треба наголосити на ефективності проведення таких занять.

Важливе місце в даному процесі посідає

підготовка майбутніх вчителів до навчання молодших школярів за інтерактивними технологіями. Оволодіння ними, перенесення і постійне використання у виробничих умовах слід розглядати як одну з вимог оволодіння педагогічною майстерністю.

У подальших своїх наукових пошуках ми розглянемо готовність майбутніх учителів до застосування інтерактивної технології у професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2003. – 216 с.
2. Ли Девид Практика групового тренінгу.- СПб.: Питер, 2002.- 224с.
3. Марасанов Г.И. Социально-психологический тренинг. 4-е изд., испр. и доп.- М., "Когито- Центр", 2001.- 251с.
4. Мілютіна К.Л. Теорія та практика психологічного тренінгу: Навч. посіб.- К.: МАУП.- 192с.
5. Науково-освітній потенціал нації: погляд у XXI століття. / Модернізація освіти. Книга третя / Авт. кол.: В. Литвин, В. Андрущенко, С. Довгий та ін. – К.: Навч. книга, 2003. – 943 с.
6. Технологія тренінгу/ Упоряд.: О.Главник, Г.Бевз/ За заг ред.: С.Максименко – К.: Главник, 2005.-112с.

На основе научно-теоретического анализа источников в статье подается трактовка сущности дефиниции «тренинг» как одной из форм усвоения интерактивных технологий обучения и его особенности по сравнению с традиционными формами. Автор подробно описывает методику организации и проведения тренингового занятия. К основным положениям организации тренинга он относит: работать в комфортных условиях; получать информацию самому и не мешать получать информацию другим удобным для каждого способом; откровенно, без опасений выражать свои мысли; позволить себе спонтанные, прежде не взвешенные тщательно высказывания, приближать тренинг в реальной жизни; быть уверенным, что предоставленная информация будет использована только в интересах участников. В статье представлены структуру тренингового занятия, приводится фрагмент такого занятия по курсу «Методики обучения образовательной области «Математика» по теме «Методика изучения нумерации в концентре «Десяток». Автор отмечает, что тренинговые занятия проводятся в непринужденной обстановке, с позитивным настроем.

Ключевые слова: тренинг, тренинговые занятия, структура тренингового занятия, правила тренингового занятия.

On the basic issues of the scientific-theoretical analysis the sources in article the essence of "training" definition as one of forms of interactive technologies mastering and its features in comparison with traditional forms is made. The author deliberately describes an organisation and carrying out of technique "trainin" implementation. It carries to substantive provisions of the organisation of training: to work in comfortable conditions; to receive the information for most and not to prevent to receive the information in another convenient for everyone way; without fears to express the thoughts; to afford spontaneous, before the statements not weighed carefully, to approach training in real life; to be assured that the given information will be used only in interests of participants. In article the structure of training employment is presented, the fragment of such employment at the rate «Techniques of training of educational area». Mathematics »on a theme« the Technique of studying of numbering in the context "Ten" is resulted. The author notices that training implementation is spent in easy conditions, with a positive spirit.

Keywords: training, traininng implementation, structure of training implementation, rules of traininmg implementation.

УДК 371.06

Пустовойт Мирослава Володимирівна,

асистент,

Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

ОСОБИСТІСНА БЕЗПЕКА ЯК СКЛАДОВА СОЦІАЛЬНОЇ ЗРІЛОСТІ

У статті розглянуто особистісну безпеку як складову соціальної зрілості людини. Уточнено поняття «особистісна безпека». Запропоновано модель особистісної безпеки, яка передбачає захист життя і здоров'я людини, житла і майна, створення умов для саморозвитку особистості, надання достовірної інформації. Визначено, що типовими ознаками соціальної зрілості людини є матеріальна незалежність, правова відповідальність за свої вчинки, налагодження і підтримання гармонійних відносин з оточуючими, створення і утримання сім'ї, стійка громадянська позиція. З'ясовано, що ідентифікуючи себе з українською нацією, соціально зріла особистість приймає її норми, цінності та зразки поведінки, набуває типових ознак українського менталітету. Досліджено тлумачення особистісної безпеки зарубіжними і вітчизняними психологами. Висвітлено основні риси характеру соціально зрілої особистості: відповідальність, терпимість, саморозвиток. Показано, що після аналізу рівня загрози, соціально зріла особистість вдається до гнучкості, стійкості й опірності.

Ключові слова: особистісна безпека, соціальна зрілість, ознаки соціальної зрілості.

Постановка проблеми. У сучасному українському суспільстві посилюється інтерес до проблеми особистісної безпеки, тому актуальним є вивчення психологічного підходу до особистісної безпеки як складової соціальної зрілості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи соціально-психологічний аспект дослідження особистості, доктор психологічних наук В.В. Москаленко визначає соціально зрілу особистість, «що втілила соціально типові риси у такій мірі, яка є достатньою як для існування її у певній суспільній системі в якості історичного суб'єкта (творця історії), так і для існування даної системи в цілому» [1, с. 173]. Сучасний український психолог О.В. Лазорко, досліджуючи професійну безпеку як інтегративну синергетичну систему, виокремлює такі суб'єктно-особистісні характеристики: здібності, психічні процеси, спрямованість, досвід, проекцію життєвого шляху, темперамент і характер [2, с. 145]. Ізраїльський психолог Шолом Шварц (ShalomH. Schwartz) розуміє особистісну безпеку як «сене належності/почуття інших, які піклуються про мене, здоров'я, взаємну прихильність, уникнення заборгованості, чистоту, охайність» [3, р. 667].

Проте станом на сьогодні **малодослідженим залишається** питання особистісної безпеки як складової соціальної зрілості.

Мета статті (постановка завдання). Мета статті – уточнити поняття «особистісна безпека», розглянути

особистісну безпеку як складову соціальної зрілості людини, визначити ознаки зрілої особистості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціальна зрілість являє собою вміння людини пристосовуватися до життя у соціумі. Настає соціальна зрілість тоді, коли людина сформувалася як особистість, а саме: характеризується стійкою поведінкою; має адекватну самооцінку (не завищену і не занижену); вирізняється змістовним світоглядом (характеризує загальне бачення світового устрою і визначає своє місце в світі, знає свою місію); має стійкі потреби та інтереси; володіє специфікою співвідношення і прояву особистісних якостей. Типові ознаки соціальної зрілості людини такі:

- матеріальна незалежність (не має потреби звертатися за фінансовою підтримкою до родичів, друзів чи співробітників);
- повна правова відповідальність за свої вчинки;
- налагодження і підтримання гармонійних відносин з оточуючими;
- створення і утримання сім'ї;
- стійка громадянська позиція.

Соціальна зрілість людини формується поступово, зазвичай одночасно з фізіологічною зрілістю. Провідними для соціально зрілої людини є три риси характеру: 1) **відповідальність**. У психології відповідальність розуміють як усвідомлення особистістю наслідків своїх вчинків, виконання повинностей і обов'язків перед державою і